

MAGYAR UTAZÓK, FÖLDRAJZI FELFEDEZŐK

„Ám legyen más, hatalmasabb népeké a földkereksége, a tudomány terén egyes részeit mi is megszerezhetjük magunknak... Ennek a csendben dolgozó tudományos hódításnak vagyok és akarok lenni továbbra is kiküldött előőrse...” – fogalmazta meg találóan Bíró Lajos. Az ő és a többi fáradhatatlan utazónk tudományos hódításainak egyik letéteményese Érden a Magyar Földrajzi Múzeum, amely negyedszázados létének ünneplésére felújította állandó kiállítását.

Bíró Lajos ars poeticáját élethivatásként több száz honfitársunk is magáénak tekintette. Meglepő információ, hogy a *Magyar Utazók Lexikonában* majdnem 700 magyar utazóról olvashatunk, akik távoli földrészekre indultak tudományos ismeretszerzés céljából. Útjaikkal jelentősen hozzájárultak addig ismeretlen vidékek tudományos feltáráshoz, útleírásaikkal számottevően bővítették földrajzi, néprajzi, növény- és állattani, illetve nyelvészeti ismereteinket. Például a szilágysági származású Bíró Lajos egyszemélyes, hét évig tartó expedícióján bejárta Új-Guinea vidékét, több ezer darabos állattani- és néprajzi gyűjteménnyel gazdagítva a Magyar Nemzeti Múzeumot.

Utazó tudósaink muzeális értékű hagyatékaiknak összegyűjtésére, megóvására és bemutatására hosszas társadalmi előkészítő munka után létesült 1983-ban a Magyar Földrajzi Múzeum (akkoriban még gyűjtemény). A múzeumalapítás tervének megvalósítása azonban nem volt egyszerű.

Egy földrajzi múzeum alapításának gondolatát első ízben a földrajztudós *Teleki Pál* vetette fel 1911-ben. Az első világháború után *Cholnoky Jenő*, jeles geográfus emelte fel szavát egy tudománytörténeti kiállítás érdekében. A második világháború, sajnálatosan, sok-sok hagyaték, érték pusztulását vagy elkallódását eredményezte. A *Magyar Földrajzi Társaságban* is több próbálkozás történt egy tudománytörténeti szakgyűjtemény létrehozatalára. A múzeum alapításában a legfőbb érdem az Érden élő földrajztudós, *Balázs Dénes* nevéhez kötődik, aki vállalta a múzeum megszervezését, sőt külföldi expedíciós útjain gyűjtött néprajzi anyagát is felajánlotta a kiállítás számára.



Szoborpark a múzeum kertjében

A múzeum első, *Magyar utazók, földrajzi felfedezők* című kiállítását 1988-ban egy új, *A Kárpát-medence magyar feltárási* című tematikus kiállítás követte, amely kifejezetten a történelmi Magyarország leírásában jeleskedő szakembereknek állít emléket.

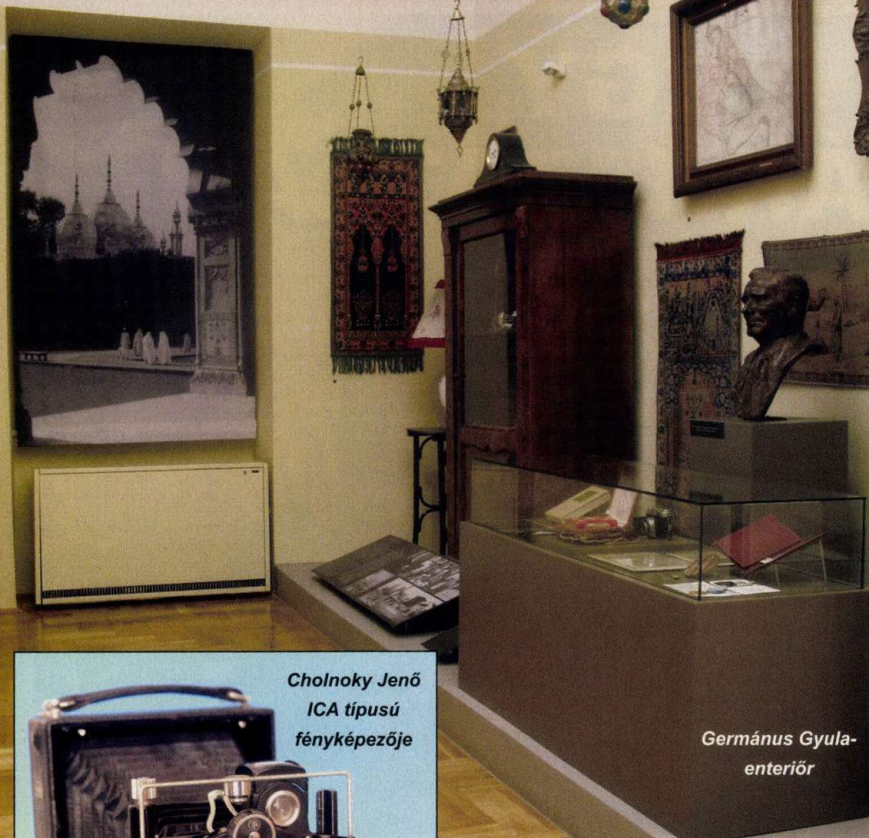
Az idei évben 25 éves Magyar Földrajzi Múzeumnak Érd városa adott otthont a 2001-ben felújított, műemlék jellegű *Wimpffen-kúria* épületében. A város egyetlen múzeumaként országos, sőt nemzetközi jelentőségű kulturális szerepe van. Aktív kapcsolatot tart fenn iskolákkal: múzeumpedagógiai foglalkozásokkal és tárlatvezetésekkel szolgálja a köz-

művelődést. A múzeum fő feladata, hogy összegyűjtse és gondozza a magyar geográfia tudománytörténeti értékű dokumentumait és tárgyi emlékeit, a jeles magyar földrajztudósok és utazók relikviáit, továbbá a hazai földrajzoktatás muzeális értékeit, így régi térképeket, könyveket, szemléltető eszközöket.

A Magyar Földrajzi Múzeum a földrajz tudománytörténete témában végez kutatásokat. Kiterjedt hazai és külföldi szakmai kapcsolatokkal büszkélkedhet, rendszeresen szervez konferenciákat. A múzeum periodikája az eddig 15 számot megélt *Földrajzi*



Hegymászóbot



Cholnoky Jenő
ICA típusú
fényképezője



Múzeumi Tanulmányok, amely a földrajz tudománytörténete tárgykörében értékes szakcikkekkel, kisebb közleményekkel, a múzeumi életet bemutató híradóval, okmánytárral és szakirodalmi recenziókkal várja olvasóit.

A már említett Magyar utazók, földrajzi felfedezők című kiállítás – immár kibővítve és „új ruhában” – az épület keleti szárnyában elhelyezett hat teremben, összesen 205 négyzetméteren mutatja meg, hogy milyen szerepet játszottak hazánkiai Földünk tudományos megismerésének történetében. A kiállítás voltaképpen egy képzeletbeli utazás a távoli tájakon járt magyarjaink nyomában. Térben és időben is velük utazhatunk.

A magyar történelem viharos évszázadainak eseményei, illetve hazánk földrajzi fekvése nem kedveztek az uta-

zásoknak. Mégis mi készítette hazánkfiait az elindulásra?

S nemcsak geográfusok keltek útra. Volt, akit egyszerűen csak az utazási vágy, a tudásszomj sarkallt vándorútra. Nem egy személy Jókai Mórnak, illetve Karl May-nak köszönhetően népszerű romantikus regényhőssé válhatott. Legtöbbjük zseniális nyelvi képességekkel volt megáldva. *Vámbéry Ármin* 25, *Szentkatolnay Bálint* Gábor, Széchenyi Béla távol-keleti expedíciójának nyelvésze 16 nyelvet ismert. Sokan vállaltak kockázatos küldetéseket, álruhában tiltott városok felkeresését, néhányuk kémgyanúba is keveredett. Voltak egy-személyes utazók, és voltak különböző szakterületek neves képviselőit tömörítő expedíciós utazások. Nemcsak az urak, hanem több hölgy is kivette részét az emberpróbáló vállalkozásokból: rab-szolgarsorsból angol felfedező feleségévé lett *Sass Flóra*, Új-Guinea misszionárius mártírja, *Molnár Mária* vagy az Antarktisz jégvilágának kutatója, *Farkas Edit* képviselik a „gyengébb nemet”.

A megújult kiállítás tartalmilag a korábbi, Balázs Dénes által készített tematikát követi, kiegészítve a legfrissebb kutatási eredményekkel, figyelembe véve a napjainkban elfogadott muzeális, műtárgyvédelmi, közművelődési,

Balázs Dénes szobra.

Domokos Béla
alkotása
(BOJTÁR OTTÓ
FELVÉTELE)



múzeumpedagógiai és közösségi hatások követelményeit. A mára túlhaladottá vált, több évtizedet megélt tárlat teljes körű felújítása már nagyon aktuális volt. Igazán rászolgált, hogy igényes, esztétikus és modern körülmények között, angol nyelvű feliratokkal fogad-hassa a múzeum hazai és külföldi látogatóit. Az Oktatási és Kulturális Minisztérium által kiírt Alfa Program pályázati támogatása, illetve Érd Megyei Jogú Város Önkormányzatának anyagi támogatása biztosította a kivitelezés anyagi feltételeit.

A múzeumba látogató az új kiállítás megtekintésével hat földrész több mint félszáz magyar világjárójával ismerkedhet meg. A kalandos és eredményes életutak bemutatását az adott területről származó néprajzi tárgyak, térképek teszik még színebbé. Utazóink indíttatása, célja és a vállalkozás eredményessége nagyon különböző volt. Ám mindegyikük útját mottóként fémjelezheti a polihisztor *Fröhlich Dávid*-tól származó idézet 1644-ből: „Mi az utazás? Törekvés idegen tájak meglátogatására és megismerésére; elhatározás minden jó összegyűjtésére, ami akár a haza vagy a közelvalók, akár önmagunk számára valamiképpen előmenetelre és dicsőségre lehet.” A csillagász, matematikus és hegymászó *Fröhlich Dávid* egyben az első hazai részletes földrajzi és utazási enciklopédia szerzője.

LENDVAI TIMÁR EDIT
PUSKÁS KATALIN